

BIBLIOTEKA *ŽENSKI GLAS*
KNJIGA BR. 13

Naslov originala:
E STATO COSI
Natalia Ginzburg

Copyright © © 1974, 1998, 2001, 2010 and 2018 Giulio Einaudi
editore s.p.a., Torino
Copyright © srpskog izdanja Kontrast izdavaštvo, 2024.

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Izvršna urednica:
Tamara Sokić

Prevod:
Jelena Brborić

Lektura i korektura:
Tamara Sokić

Dizajn korica:
Dragana Nikolić

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

NATALIJA GINZBURG

OVAKO JE TO BILO

Prevela s italijanskog:
Jelena Brborić

KONTRAST
Beograd, 2024

NAPOMENA AUTORKE¹

... dok sam pisala *Ovako je to bilo* bila sam nesrećna i nisam imala ni volje ni snage da šamaram niti da bičujem. Neko će pomisliti da sam želela da pucam iz pištolja, budući da ova priča počinje pucnjem: ali ne. Bila sam sasvim nemoćna, i nesrećna.

Napisala sam ovu priču kako bih bila malo manje nesrećna. Prevarila sam se. U pisanju nikada ne treba tražiti utehu. Ne treba imati cilj. Ako je nešto sigurno, to je da je potrebno pisati bez ikakvog cilja.

Pucanj je nastao slučajno. Želela sam da pišem i javio mi se pucanj iz pištolja, i poslala sam za njim. Međutim, u tom pucnju se ne ogleda nikakva stvarna potreba ove priče. Priča teče uprkos njemu i izvan njega. Trebalo bi da pucanj ostane samo namera. Bilo bi ispravno da ona žena nije pucala iz pištolja, već da je samo zamislila da to čini. Postaviće mi se pitanje zašto sam u zbirku uvrstila i ovu priču, kad mi se ona očigledno više ne sviđa. Međutim, nije istina da mi se ne sviđa; znam šta je u njoj stvarno i šta nije proizvoljno. Ali znam i šta jeste proizvoljno. Dok sam je pisala, misli su mi bile zbrkane i tumarala sam u mraku, i zaista, ono što je i dalje živo u priči, u onoj ženi, su mrak, zbrka i tumaranje u mraku.

Bila sam se vratila da živim u Torinu. U Torinu su me sačekali magla, zimsko sivilo i neme staze s pustim klupama. Ovu priču, *Ovako je to bilo*, gotovo čitavu sam napisala u sedištu izdavačke kuće za koju sam tada radila. Bilo je to neposredno posle rata i imali smo kaljeve peći koje su izbacivale mnogo dima

---

¹ Ovde objavljeni tekst Natalije Ginzburg prvi put se pojavio kao deo Napomene u okviru knjige *Pet kratkih romana* (1964).

zato što radijatorski sistemi, uništeni u ratu, još nisu otpočeli s radom. Ova priča je prožeta dimom, kišom i maglom. Šta mi se još motalo po glavi osim dima i magle, to ne znam. Na neki neodređen način mi se glavom motao jedan američki roman koji sam pročitala mnogo godina ranije u francuskom prevodu: francuski naslov je glasio *Chair de ma chair*, a engleski *Mother's cry*; ne pamtim ime autora. Ovde ću reći da nas na pisanje mogu navesti ne knjige koje nam se mnogo sviđaju, već knjige koje nam se uopšte ne sviđaju. One do nas stižu nerazumljivim putevima, dodiruju tajne niti, ispunjavaju nas suzama i ganutošću, možda vulgarnim i nedostojnim, ali toj ganutosti i suzama koji iz nas izvire dok naš sud ostaje protivan, dugujemo nagon za pisanjem.

Što se tiče *Chair de ma chair*, pamtim da je to bio roman u kome jedna majka pripoveda o svom sinu koji je osuđen na električnu stolicu. Bio je to roman u kome uopšte nije bilo zarez. A ni meni se nisu stavljali zarezi. Objasniću i zašto. Zarezi su nalik koracima. Koraci staju truda, a meni nije bilo do truda, osećala sam se kao da me je snaga sasvim napustila i nisam htela da hodam već da sednem i skliznem nadole. I zato sam napisala *Ova-ko je to bilo*, roman gotovo bez zarez, ali sam onda naposletku ipak dodala neke zareze i uložila malo truda, truda potrebnog za osmišljavanje i sastavljanje jedne slabašne priče, zato što sam pišući je pomislila da je bez truda nemoguće išta postići. Možda je pucanj iz pištolja s početka priče ekvivalent električne stolice iz američkog romana. Dok sam pisala nisam se trudila da shvatim da li u ženi koja kaže „ja” ima ili nema mene same. Zato što sam bila veoma nesrećna i puštala sam da se moja nesreća napasa gde joj je volja.

Neko mi je nakon objavljivanja ove priče rekao: „Da si ti srećnija, napisala bi lepšu priču.” Oćutala sam zato mi se to činilo istinitim. To je bilo istinito, ali je još istinitije bilo to da suština

nije bila u tome da postanem manje nesrećna, već da uspem da pišem uprkos svojoj nesreći i ne obraćajući pažnju na nju, i da ne dopustim da pomrači i zatruje ono što pišem. Međutim, da bi se to postiglo potrebno je da nesreća u nama ne bude plačno i uznemireno pitanje, već apsolutna, neumoljiva i smrtonosna svest.

Natalija Ginzburg

OVAKO JE TO BILO

Leonu

„Reci mi istinu”, kazala sam mu, a on mi je odvratio: „Koju to istinu?”, i užurbano nastavio nešto da žvrlja u svojoj beležnici, a onda mi je pokazao crtež: bio je to dugačak dugačak voz sa velikim oblakom crnog dima i s njim kako izviruje kroz prozorčić i maše maramicom.

Upucala sam ga između očiju.

Rekao mi je da mu spremim termos za putovanje. Otišla sam u kuhinju i skuvala čaj, dodala mleko i šećer i presula ga u termos, čvrsto zavrnila poklopac i zatim se vratila u radnu sobu. On mi je onda pokazao crtež, a ja sam izvadila revolver iz fioke u njegovom radnom stolu i upucala ga. Upucala sam ga između očiju.

Već sam odavno verovala da ću pre ili kasnije to učiniti.

Potom sam obukla kišni mantil, navukla rukavice i izašla. Popila sam kafu u kafeu i počela besciljno da hodam gradom. Dan je bio hladnjikav i duvao je blag vetar s mirisom kiše. Sela sam na jednu klupu u parku, skinula rukavice i zagledala se u svoje šake. Skinula sam burmu i stavila je u džep.

Bili smo muž i žena četiri godine. Govorio mi je da želi da me napusti, ali je onda umrla naša devojčica pa smo ostali zajedno. On je želeo da dobijemo još jedno dete, govorio je da će to biti dobro za mene, i zato smo u poslednje vreme često vodili ljubav. Nismo pak uspeli da dobijemo još jedno dete.

Zatekla sam ga kako se pakuje i pitala kuda je pošao. Rekao mi je da ide u Rim da se sa advokatom pozabavi nekom tužbom. Rekao mi je da mogu da odem kod mojih roditelja kako ne bih bila sama kod kuće dok njega nema. Nije znao kada će se vratiti iz Rima, možda za petnaest dana, za mesec dana, nije bio siguran.

Ja sam pomislila da se možda nikada neće vratiti. I ja sam se spakovala. Reкао mi je da ponesem neki roman za čitanje kako se ne bih dosađivala. Uzela sam s police *Vašar taštine* i dve Golsvordijeve knjige, i ubacila ih u svoj kofer.

Kazala sam mu: „Reci mi istinu, Alberto”, on je odvratio: „Koju to istinu?”, a ja sam rekla: „Odlazite zajedno”, a on je pitao: „Ko to *mi*?”. I još je rekao: „Ti stalno puštaš mašti na volju, pa se posle izjedaš zamišljajući razne užase i tako ne nalaziš mir, a ne daš mira ni drugima.”

Reкао mi je: „Uzmi međugradski autobus koji stiže u Maonu u dva sata”, a ja sam rekla: „Hoću.”

Pogledao je u nebo i rekao mi: „Bolje obuci kišni mantil i obuj čizme za kišu.”

Rekla sam mu: „Draže mi je da znam istinu, kakva god ona bila”, a on je prasnuo u smeh i izdeklamovao:

*Jer istinu traži tako dragocenu kakvom je znaju
oni koji i život daju radi njenih vrlina.²*

Ni sama ne znam koliko sam dugo ostala na toj klupi. Park je bio pust, klupe su bile vlažne od izmaglice, a zemlju je pokrivalo skvašeno lišće. Počela sam da razmišljam šta ću sad. Rekla sam sebi da ću uskoro otići u policijsku stanicu. Da ću pokušati koliko-toliko da objasnim kako se sve zbililo, ali da to neće biti lako. Biće potrebno početi od prvog dana, od trenutka kada smo se upoznali u domu doktora Gaudencija. Svirao je klavirski duet sa suprugom doktora Gaudencija i pevao izvesne pesmice na dijalektu. Gledao me je. Nacrtao je moj portret u svojoj beležnici. Rekla sam da mi se čini da liči na mene, ali je on to porekao i

---

² U pitanju je stih iz Danteove *Božanstvene komedije* („Čistilište”, I, 71–72), samo što Alberto na mesto „slobode” stavlja „istinu”. Korišćen prevod Dragana Mraovića (Dereta, 2013). – *prim. prev.*

iscepao list. Doktor Gaudenci je rekao: „Kad mu se neka žena dopada, ne ume da nacrti njen portret.” Dali su mi cigaretu i zabavili se gledajući kako mi suze oči. Alberto me je otpratio do pansiona i pitao me je sme li narednog dana da mi dođe u posetu i da mi donese neki francuski roman o kome mi je pričao.

Narednog dana je došao. Izašli smo zajedno, malo smo se šetali, a onda smo otišli u kafe. Gledao me je veselim očima koje su se caklile, a ja sam pomislila da se možda zaljubio u mene. Pošto mi se sve do tog trenutka nikad nije dogodilo da me neki muškarac zavoli, bila sam veoma zadovoljna i ni sama ne znam koliko bih dugo ostala s njim u kafeu. Te večeri smo otišli u pozorište i obukla sam najlepšu haljinu koju sam imala, tamnocrvenu plišanu haljinu koju mi je poklonila moja rođaka Frančeska.

I Frančeska je bila u pozorištu, iza nas, i mahnula mi je. Kada sam narednog dana otišla kod tetke i teče na ručak, Frančeska me je pitala: „Ko ti je onaj starac?” „Koji starac?”, pitam ja. A ona će: „Onaj starac iz pozorišta.” Na to sam joj ispričala da se radi o nekom tamo koji mi se udvara, ali za koga ja nimalo ne marim.

Kada me je ponovo posetio u pansionu, dobro sam ga odmerila i nije mi se učinio baš toliko starim. Frančeski su uvek svi stari. Pa ipak, nije mi se sviđao i u njegovim posetama sam uživala samo zato što mu je pogled bio živahan i iskričav, a lepo je kad postoji muškarac koji te tako gleda. Razmišljala sam o tome da je možda mnogo zaljubljen u mene i mislila u sebi *sirotan*, i zamišljala kako me pita da se udam za njega i reči koje bi upotrebio. Ja bih ga onda odbila, a on bi me pitao možemo li da ostanemo prijatelji i nastavio da me izvodi u pozorište, i jedne večeri bi me upoznao s nekim svojim mlađim prijateljem koji bi se silno zaljubio u mene, a ja bih se onda udala za tog njegovog prijatelja. Imali bismo mnogo dece i Alberto bi nam dolazio u posetu, i za Božić bi donosio veliki kolač i bio bi zadovoljan ali i malčice setan.

Uvek sam toliko toga zamišljala ležeći u svom krevetu u pansionu i razmišljala kako bi bilo lepo da se udam i da imam sopstveni dom. Zamišljala sam kakav bi bio moj dom sa hiljadu otmenih sitnih predmeta i zelenim biljkama, i sebe kako vezem maramice zavaljena u veliku fotelju. Muškarac za koga bih se udala je često menjao lice, ali mu je glas uvek bio isti, i u sebi sam čula taj glas kako uvek iznova ponavlja iste reči pune šaljivosti i nežnosti. Pansion je bio sumoran, s mračnim tapetama, a u sobi do moje je boravila udovica nekog pukovnika, koja je, kad god bih pomerila stolicu ili otvorila prozor, lupala o zid četkom. Izjutra sam morala da ustajem rano i da jurim u školu u kojoj sam radila kao učiteljica. Oblačila sam se u velikoj žurbi i jela sendvič dok sam kuvala jedno jaje na primusu. Pukovnikova udovica je besno lupala o zid svojom četkom dok sam se ja šetkala po sobi u potrazi za odećom, a gazdaričina ćerka, koja je bila histerična, u kupatilu je kreštalala kao paun zato što su je primoravali na izvesne tople kupke koje su za cilj imale da je smire. Izletala sam na ulicu i dok sam u ledena i pusta jutra čekala tramvaj, zabavljala sam se izmišljajući brojne neobične priče koje su me grejale, pa sam ponekad u školu stizala utonula u misli i zbunjena, što je sigurno predstavljalo smešan prizor.

Jednoj devojci pričinjava veliko zadovoljstvo da misli da je neki muškarac možda zaljubljen u nju, pa onda, čak i ako ona sama u njega nije zaljubljena, to dođe kao da ipak malo jeste, te se prolepša i oči joj zablistaju, korak joj postane graciozniji, a glas blaži i nežniji. Pre nego što sam upoznala Alberta, ja sam često pomišljala da ću zauvek ostati sama zato što sam sebi delovala neugledno i neprivačno, a kad sam njega upoznala činilo mi se da je zaljubljen u mene i onda sam sebi rekla da bih, ako se već sviđam njemu, mogla da se sviđim i nekom drugom, možda muškarcu šaljivog i nežnog glasa koji sam čula u sebi. Lice tog muškarca se svaki čas menjalo, ali je uvek imao široka i čvrsta

pleća i crvene, pomalo nespretne šake i umeo je tako šarmantno da se šali na moj račun kada bi me uveče, po povratku u naš dom, zatekao zavaljenu u fotelju kako vezem maramice.

Kad mnogo vremena provodi sama i kad vodi prilično monoton i mučan život, sa nešto sitnine u džepu i iznošenim rukavicama, jedna devojka se često prepušta mašti i ostaje bespomoćna pred greškama i opasnostima kojima mašta svakodnevno izlaže sve devojke. Kao slabašan i lak plen sopstvene mašte, ja sam čitala Ovidija u velikoj hladnoj učinioci, stojeći pred osamnaest devojčica, i obedovala u sumornoj trpezariji pansiona gledajući kroz požutela stakla i čekala da Alberto dođe po mene da me izvede na neki koncert ili u šetnju. Subotom popodne sam ulazila u međugradski autobus koji je stajao kraj Porta Vitorije i odlazila u Maonu. Vraćala sam se nedeljom uveče.

Moj otac je lekar koji je u Maonu premešten pre više od dvadeset godina. On je jedan visok, krupan i pomalo šepav starac, koji hoda oslanjajući se na štap od trešnjinog drveta. Leti nosi slamnati šešir sa crnom vrpcom, a zimi šubaru od dabrovog krzna i kaput postavljen dabrovim krznom. Moja majka je sitna ženica sa žbunom sede kose. Mog oca retko pozivaju zato što je star i kreće se s mukom, pa umesto po njega šalju po lekara iz Kavapjetre, koji ima motocikl i koji se školovao u Napulju. Moj otac i moja majka provode dane u kuhinji igrajući šah s veterinarom i opštinskim savetnikom. Ja sam se, čim bih subotom stigla u Maonu, smeštala kraj peći i tu provodila čitavu nedelju, sve dok ne bi kucnuo čas za povratak. Pekla sam se kraj peći i dremala, sita od palente i čorbe, ne prozborivši ni reč, a moj otac je u pauzama između šahovskih partija pričao veterinaru da moderne devojke nemaju poštovanja i da o onome što rade neće ni da zucnu.

Kada sam se viđala sa Albertom pričala sam mu o mom ocu i o mojoj majci i o tome kako sam živela u Maoni pre nego što sam

kao učiteljica došla u grad, pričala sam mu o tome kako me je otac tukao lenjirom po dlanovima pa sam odlazila da plaćem u ostavi za ugalj, i o tome kako sam krila knjigu *Robinja ili kraljica* ispod dušeka kako bih je čitala noću, ili o tome kako smo odlazili na groblje, ja, moj otac, sluškinja i opštinski savetnik, putem koji se kroz polja i vinograde spušta do groblja, i o snažnoj želji da pobeegnem daleko, koja me je obuzimala dok sam posmatrala ta polja i opusteli brežuljak.

Alberto mi, međutim, nikad nije pričao ništa o sebi, a ja sam se navikla da ga ništa ne pitam zato što mi se nikad pre u životu nije dogodilo da se neko u toj meri zainteresuje za mene i da mi postavlja toliko pitanja, kao da je bog zna koliko važno šta sam sve rekla ili pomislila na putu ka groblju ili u ostavi za ugalj, pa sam onda bila zadovoljna i manje usamljena kada sam se sa Albertom šetala po gradu ili kada smo zajedno sedeli u kafeu. On mi je rekao da živi sa majkom, koja je stara i bolesna. Žena doktora Gaudencija mi je rekla da je ta majka jedna stara ludača, veoma bogata, koja dane provodi učeći sanskrit i pušeći cigarete na muštiklu od slonovače, i ne viđa se ni sa kim osim s jednim dominikanskim fratrom koji dolazi svako veče da joj čita *Poslanice apostola Pavla*, i da već godinama ne izlazi iz kuće zato što tvrdi da je kad obuje cipele bole stopala i uvek sedi u jednoj fotelji u svojoj vili u društvu mlade kuvarice koja je potkrada i zlostavlja. Međutim, Alberto nije voleo da priča o sebi, što mi isprva nije smetalo, ali je posle počelo malo da mi smeta pa sam pokušavala da mu postavim poneko pitanje, ali bi mu onda lice poprimalo zanesen i odsutan izraz, a oči bi mu postale vodnjikave kao što se to dešava bolesnim pticama, kad bih ga zapitkivala o njegovoj majci, njegovom poslu ili životu.

Nikad mi nije rekao da je zaljubljen u mene, ali sam ja verovala da je tako zato što me je često posećivao u pansionu i zato što mi je donosio na poklon knjige i čokoladice i želeo da izlazimo